

ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ

Анастасія ЗАПАРА,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: Юлія СТИРКІНА,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** У статті подано огляд технологій розвитку креативного мислення молодших школярів на уроках української мови та читання. Авторами розглянуто специфіку застосування цих технологій. Подано рекомендації щодо використання технологій метод «мозкового штурму», метод емпатії, Storytelling, асоціативного куща, хмари слів, інтерактивних дошок, комп'ютерних програм, онлайн-ресурсів, ігрових технологій.*

***Ключові слова:** креативне мислення, технологія, молодший школяр, українська мова, читання.*

TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE AND READING LESSONS

Anastasia ZAPARA

***Abstract.** The article provides an overview of technologies for the development of creative thinking of younger schoolchildren in Ukrainian language and reading lessons. The authors considered the specifics of the application of these technologies. Recommendations for the use of technologies such as the «brainstorming» method, the empathy method, Storytelling, associative bush, word cloud, interactive whiteboards, computer programs, online resources, game technologies are provided.*

***Keywords:** creative thinking, technology, junior high school student, Ukrainian language, reading.*

У сучасному світі, на тлі стрімкого розвитку технологій та мінливих вимог суспільства, актуальність розвитку креативного мислення серед молодших школярів стає вкрай важливою проблемою. Українська мова та читання, як базові предмети, визначають основу освіти та впливають на розвиток ключових когнітивних навичок у дітей. Проте, існуючі методи навчання часто не забезпечують належний розвиток креативності та критичного мислення учнів.

Значна частина сучасних уроків української мови та читання спрямована на формування базових граматичних та лексичних навичок, залишаючи осторонь розвиток індивідуальності, креативного підходу до вирішення проблем, а також вміння самостійно мислити та аналізувати. Дитина, яка здобуває знання лише шляхом вивчення правил та читання текстів, ризикує втратити інтерес до навчання та здатність розвивати власну уяву.

Недостатня увага до розвитку креативності молодших школярів може впливати на їх подальший успіх у навчанні та в професійній сфері. Сучасний ринок праці вимагає від фахівців творчого мислення, здатності генерувати ідеї та швидко адаптуватися до змін. Таким чином, необхідно активно впроваджувати технології, спрямовані на розвиток креативності, на уроках української мови та читання для молодших школярів.

Вирішення цієї проблеми передбачає розробку та впровадження нових методик та підходів до навчання, спрямованих на стимулювання творчого мислення, розвиток уяви та формування навичок критичного аналізу текстів. Також, важливим є використання інноваційних технологій у навчальному процесі, які сприяють активізації інтерактивного взаємодії між учителем та учнями, підвищуючи рівень мотивації та зацікавленості дітей у власному навчанні.

Отже, проблема відсутності ефективних технологій розвитку креативного мислення молодших школярів на уроках української мови та читання є важливою і потребує комплексного підходу для її вирішення з метою підготовки учнів до викликів сучасного суспільства.

Науковий дискурс стосовно розвитку креативного мислення молодших школярів у контексті уроків української мови та читання включає різноманітні погляди та дослідження, які спрямовані на збагачення методології навчання та виховання. Існує кілька ключових напрямків в цьому важливому аспекті

освіти, які визначають роль технологій у формуванні креативності у дітей [1, 2].

Багато вчених відзначають важливість застосування інтерактивних методик на уроках для стимулювання креативного мислення учнів. Дослідження показують, що використання ігор, рольових ігор, творчих завдань та інших форм взаємодії на уроках сприяє активізації уваги та формуванню навичок критичного мислення [3, 4, 5].

Численні публікації висвітлюють важливість інтеграції сучасних технологій в процес навчання. Використання комп'ютерних програм, віртуальних інструментів та онлайн-ресурсів може значно розширити можливості навчання та зробити його більш привабливим для молодших школярів [6, 7].

Деякі дослідники висувують ідею про важливість розвитку творчої самостійності учнів [8, 9]. Це включає в себе навички самостійного аналізу текстів, висловлення власних думок та ідей, а також здатність до творчого переосмислення матеріалу [10, 11].

Вчені також наголошують на важливості адаптації методик до індивідуальних особливостей учнів [12, 13].

Технології розвитку креативного мислення молодших школярів на уроках української мови та читання стають дедалі важливішим елементом освітнього процесу. Досягнення цієї мети вимагає використання різноманітних креативних методів, які сприяють не лише освоєнню знань, але й розвитку творчих здібностей учнів.

Серед таких методів, які в традиційному розумінні є інтуїтивними, можна виділити метод «мозкового штурму» та метод емпатії. Ці педагогічні прийоми дозволяють учням розглядати проблему з різних точок зору та використовувати свою творчість для пошуку нестандартних рішень [1].

Однак, науковий підхід до розвитку креативного мислення визначає також методи, які базуються на логічних діях учнів і мають інтуїтивний характер. Дослідницький та частково-пошуковий методи виявляються особливо ефективними у впровадженні креативних підходів.

Створення умов для стимулювання творчого процесу включає кілька етапів: підготовка, визрівання, осяяння та перевірка дієвості продукту творчої істинності. Цей цикл сприяє розвитку та усвідомленню творчого процесу учнями [3].

На уроках, які реалізують принципи дослідницького та частково-пошукового методів, учні вирішують навчальні

проблеми, відкриваючи для себе нові знання та навички [4]. Урок-дослідження стає майданчиком для творчого виявлення учнями проблем, формулювання гіпотез, аналізу та висновків.

Учитель, в свою чергу, грає ключову роль у сприянні самостійній дослідницькій діяльності учнів. Він впливає на формування творчого стилю діяльності, активізує риси творчості, такі як активність, організованість, оригінальність.

Креативність, як важлива складова освітнього процесу, вимагає систематичного розвитку, особливо на уроках літературного читання та української мови.

У цьому контексті варто звернутися до використання технології Storytelling, яка виявляється особливо ефективною для стимулювання креативного мислення молодших школярів [5].

Сторітелінг, як сучасна технологія, спрямована на навчання створення та розповідання історій, може бути успішно впроваджена на різних етапах уроків. Важливою перевагою цієї методики є її універсальність, оскільки вона застосовна не лише у літературних, але й у будь-яких інших предметах. Однак на уроках літературного читання та української мови вона виявляється особливо доцільною.

Створюючи історії, учні навчаються виражати власні думки та емоції, розвиваючи тим самим свою творчу спроможність. Технологія Storytelling допомагає формувати вміння аналізу, логічного мислення та підвищує комунікативні навички дітей.

Важливою частиною цього підходу є навчання дітей ефективно висловлювати свої думки та ідеї, що є необхідним елементом розвитку креативного мислення. Історії, створені учнями, можуть бути основою для подальшого обговорення та аналізу, що сприяє інтелектуальному зростанню кожного учня.

Розглядаючи аспекти розвитку креативного мислення молодших школярів на уроках української мови та читання, важливо звернутися до методу створення асоціативного куща або хмари слів. Цей підхід сприяє нестандартному розвитку асоціативного мислення та оригінальності учнів [6].

При вивченні частин мови, наприклад іменників, можна використовувати малюнки або слова та пропонувати учням створити асоціації до них. Задачею є розширення лексичного запасу та вміння добирати різноманітні асоціації. Після цього можна викликати учнів обрати з хмари слів певну частину мови, наприклад прикметники чи дієслова, що сприятиме усвідомленню структури мови та її функціональності.

Під час вивчення лексичного значення слів, використання техніки придумування нових слів для існуючих предметів стає ефективним методом. Наприклад, замість слова «стілець» можна запропонувати учням вигадати нове слово, що описує цей предмет. Важливо стимулювати фантазію учнів та приймати всі варіанти відповідей, що веде до формування творчого мислення.

Останнім етапом цього методу може бути створення розповіді «секретною мовою» на основі нових слів, які учні вигадали. Важливо вказати на те, що ці нові слова повинні підпорядковуватись мовним правилам, що включає зміну за числами, відмінками та можливість мати спільнокореневі слова.

Розвиток креативного мислення у молодших школярів на уроках української мови та читання може бути ефективним завдяки застосуванню інтерактивних дошок, комп'ютерних програм та онлайн-ресурсів. Ось деякі ідеї та підходи [8, 9]:

інтерактивні дошки:

– *використання інтерактивних дошок для словесних вправ.* Діти можуть використовувати інтерактивні дошки для створення історій, вибору персонажів та подій. Це дозволяє їм виявити творчість та розвивати навички виразного мовлення;

– *гра в слова.* Необхідно створити ігрові завдання для вивчення нових слів або граматичних концепцій за допомогою інтерактивної дошки. Це може бути словесна гра, кросворд або вправа на асоціації;

комп'ютерні програми:

– *створення цифрових оповідань.* Варто використовувати спеціальні програми, які дозволяють дітям створювати свої власні цифрові оповідання. Вони можуть вставляти текст, малюнки та навіть аудіозаписи, щоб розширити свої творчі можливості;

– *ігри на розвиток мовних навичок.* Важливо залучати дітей до навчання через веселі інтерактивні комп'ютерні ігри, які сприяють розвитку словарного запасу, лексичних та граматичних навичок;

онлайн-ресурси [10]:

– *використання платформ для обміну ідеями.* Треба залучати дітей до онлайн-спільнот або платформ, де вони можуть обмінюватися своїми творчими ідеями та отримувати зворотний зв'язок;

– *електронні книги та інтерактивні матеріали.* Необхідно використовувати електронні книги та інші інтерактивні матеріали для того, щоб залучити дітей до читання та творчого написання;

творчі завдання [11]:

– *створення колективних історій*. Можливо розпочинати колективне створення історій, де кожен учень додає свій власний розділ або епізод. Це розвиває співпрацю та креативне мислення;

– *використання образів та фото для написання*. Треба просити дітей обрати фотографії або малюнки та створити історії, що ґрунтуються на візуальних стимулах.

Загальна мета полягає в тому, щоб зробити уроки української мови та читання цікавими для учнів, сприяючи розвитку їхньої творчості та креативного мислення [13].

Також важливим є використання ігрових технологій [7].

Однією з ефективних ігрових методик є гра «Продовж, не читаючи», яка спрямована на створення уявних сюжетів за допомогою відповідей на послідовні запитання.

Учні випадковим чином отримують питання від своїх однокласників, не знаючи перед тим відповіді на попереднє запитання. Це вправа сприяє подоланню психологічних бар'єрів, пов'язаних із загальноприйнятими уявленнями про творчі здібності, і підкреслює, що кожен може створити щось нове та цікаве.

Ще однією захоплюючою грою є «Що було б, якби». У цій грі в уявну ситуацію чи казку вводиться несподівана подія чи персонаж. Наприклад, після зустрічі Колобка із зайчиком у казці «Колобок», можна додати зустріч Колобка із Котигорошком. Це не лише розвиває творче мислення, але й вимагає аналізу ситуації та синтезу нових сюжетів.

Гра «Що було потім?» вимагає від учнів проаналізувати зміст казки і запропонувати власні варіанти продовження. Вчитель може навести приклади або надати дітям можливість обирати умови подій, місце та час дії персонажів. Це сприяє не лише розвитку творчості, але і вмінню самостійно мислити та аналізувати зміст літературних творів [12].

Такі ігри на уроках української мови та читання допомагають дітям розкривати свій творчий потенціал, сприяють розвитку уяви та аналітичних навичок. Вони створюють атмосферу захоплення та цікавості, сприяючи повноцінному вивченню мови та літератури.

Розвиток креативного мислення у молодших школярів на уроках української мови та читання визначається комплексом технологій, спрямованих на стимулювання творчих здібностей учнів. Застосування сучасних технологій, таких як інтерактивні дошки, комп'ютерні програми та онлайн-ресурси, сприяє

активізації навчального процесу та створює можливості для розвитку творчого мислення школярів. Використання різноманітних завдань, які вимагають нестандартного підходу та власних ідей, сприяє розвитку креативного мислення. Завдання повинні бути цікавими, актуальними та здатними викликати у дітей бажання досліджувати та виражати свої думки. Уроки української мови та читання повинні включати не лише теоретичний матеріал, а й практичні вправи, що дозволяють учням випробувати та реалізувати власні ідеї. Це допомагає закріплювати знання та розвивати креативне мислення учнів. Активне обговорення та обмін ідеями на уроках сприяє розвитку комунікативних навичок та сприяє вибудовуванню власних аргументів. Це також сприяє розкриттю та розвитку креативності. Вивчення творів відомих письменників та сучасних творчих течій може надихнути учнів на творчість. Це також допомагає їм розуміти різноманіття та багатство мови. Загальною метою використання цих технологій є створення умов для розвитку творчого мислення, стимулювання ініціативи та формування у школярів умінь самостійного та креативного вирішення завдань.

Список використаних джерел:

1. Білер О., Васько О., Кондратюк С. Сучасний стан розвитку креативного мислення учнів початкових класів. *Modern engineering and innovative technologies*. 2020. № 26-03. С. 180–187. URL: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-26-03-074> (дата звернення: 24.11.2023).
2. Горошкіна О. М. Експозиційний простір «українська мова» у закладах загальної середньої освіти. *Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*. 2021. Т. 3, № 1. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305x-2021-3-1-2-9> (дата звернення: 24.11.2023).
3. Знобей О., Ключко О. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами театрального мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 5(89). С. 235–246. URL: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2019.05/235-246> (дата звернення: 24.11.2023).
4. Кошель А. Розвиток творчих здібностей молодших школярів шляхом використання інноваційних технологій. *Логоп. Мистецтво наукової думки*. 2019. № 6. С. 68–72. URL: <https://doi.org/10.36074/2617-7064.06.00.016> (дата звернення: 24.11.2023).
5. Макара Л. М. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів у системі випереджаючої освіти для сталого розвитку. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2018. Т. 9. С. 176–180. URL: <https://doi.org/10.31812/psychology.v9i0.3739> (дата звернення: 24.11.2023).

6. Методична розробка «Розвиток креативного мислення на уроках української мови і літератури». *Освітній проєкт «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/metodichna-rozrobka-rozvitok-kreativnogo-mislennya-na-urokah-ukra-nsko-movi-i-literaturi-46315.html> (дата звернення: 24.11.2023).

7. Панченко А. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових технологій. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2018. С. 155–160. URL: <https://doi.org/10.31812/psychology.v0i0.7231> (дата звернення: 24.11.2023).

8. Роечко Л. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі предметно-перетворювальної діяльності. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 9(27). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-9\(27\)-386-393](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-9(27)-386-393) (дата звернення: 24.11.2023).

9. Розвиток креативності молодших школярів на уроках української мови та літературного читання. *Освітній проєкт «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-rozvitok-kreativnosti-molodshih-shkolyariv-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturnogo-chitannya-99171.html> (дата звернення: 24.11.2023).

10. Соколова Н. В. Розвиток творчого мислення школярів на уроках української мови засобом використання онлайн-застосунків у 3 класі: кваліфікаційна (магістерська) / науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Олена Анатоліївна Павлик. Кривий Ріг, 2022. 89 с.

11. Стиценко Н. Упровадження інтерактивних технологій на уроках у початкових класах. *Наша школа: науково-практичні студії*. 2023. № 2. URL: <https://doi.org/10.61339/2786-6947.2023.2.289607> (дата звернення: 24.11.2023).

12. Ушакова В. Методичні рекомендації «розвиток креативного мислення учнів початкових класів через використання ігрових завдань та інтерактивних технологій». URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100d686-d1fa.docx.html> (дата звернення: 24.11.2023).

13. Юношева Т. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі формування медіаграмотності. *Ukrainian Educational Journal*. 2021. № 4. С. 232–239. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-232-239> (дата звернення: 24.11.2023).